

Broj: 01-127/2018-p
Podgorica, 04.05.2018. godine
MK

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u skladu sa odredbom člana 41 stav 1 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Sl. list CG", br. 42/11 i 32/14) i člana 40 Pravila o radu Zaštitnika ("Sl. list CG", broj 53/14), nakon završenog postupka daje

MIŠLJENJE

1. Uvod

1. Instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, obratio se Đački parlament JU OŠ "Mileva Lajović Lalatović" iz Nikšića u vezi ostvarivanja prava na obrazovanje. Dopis je potpisalo 17 predstavnika tog parlamenta, XX i drugi.

U obraćanju se između ostalog, navodi: da u Školi imaju dva drugara sa smetnjama u kretanju i korisnici su invalidskih kolica, XX (VIII) i YY (VI); da Škola na ulazu ima pristupnu rampu, ali da u samom objektu ima puno stepenica, spratova i međuspratova; da ova dva učenika nemaju mogućnost kao i drugi učenici da se kreću po školi jer su pred njima barijere – stepenice; da stoga ne mogu pohađati nastavu u kabinetima, a da učenika XX koji je VIII-x, zajedno sa kolicima na prvi sprat iznose roditelji; da samo mogu zamisliti kako se on tada osjeća; da bi željeli da škola na stepenicama ima dizalo ili hidrauličnu rampu, koja bi pomogla da se ova dva učenika nesmetano kreću kroz školu i posjećuju sve kabinete, kako bi se osjećali ravnopravno i dostojanstveno, kao i svi drugi učenici, shodno Konvenciji o pravima djeteta UN-a; da su kao Đački parlament upoznati da se škola obraćala raznim institucijama i organizacijama kako bi se riješio problem arhitektonskih barijera i kako bi škola bila zaista prisustupačna za sve učenike; da vjeruju da je važno da se u ovom slučaju čuje i njihov glas, stav i mišljenje; da žele da pruže podršku u Školi u nastojanju da se pomogne ovim učenicima, tj XX i YY.

Od Zaštitnika traže da im pomogne u okviru svojih nadležnosti, kako bi svi učenici ostvarivali jednaka prava.

2. Postupanje Zaštitnika

2. Zaštitnik je pokrenuo ispitni postupak i zatražio i dobio izjašnjenje od Ministarstva prosvjete i JU OŠ „Mileva Lajović – Lalatović“ Nikšić.

3. U izjašnjenju Ministarstva prosvjete navodi se: da je propisano da u vaspitno-obrazovnim ustanovama prostor, oprema i nastavna sredstva moraju biti prilagođeni djeci sa smetnjama u razvoju, a Strategija inkluzivnog obrazovanja 2014-2018 preporučuje da je potrebno da se obrazovno-vaspitne ustanove učine pristupačnim u skladu sa postojećom regulativom; da je u cilju unapređenja prakse urađeno i dostavljeno školama Uputstvo: Pristupačnosti

obrazovno-vaspitnih ustanova i obrazovno-vaspitnog procesa; da je sa direktorima škola sprovedeno savjetovanje na temu pristupačnost obrazovno-vaspitnih ustanova i obrazovno-vaspitnog procesa; da je u vezi sa situacijom povodom koje su se iz Škole obratili, kao jedna od mogućnosti preporučivana je tzv. razumna adaptacija; da u tom slučaju to može biti da se nastava organizuje u prizemlju, u jednoj učionici (nastavnici se prilagođavaju djetetu, a ne dijete njima), a adaptacija uradi u smislu pristupne rampe na ulazu u Školu; da ističu da su veoma visoki iznosi za koso-podizive rampe, kao i pripremni i izvođački radovi; da je Uprava Škole upućivana da aplicira s projektima u vezi rješavanja ovog problema; da su u Ministarstvu uradili analizu potreba za poboljšanje pristupačnosti objekata javnih vaspitno-obrazovnih ustanova, rukovodili su se brojem djece i dominirajućom smetnjom u razvoju, trenutnim nivoom pristupačnosti ustanove; da su u odnosu na procijenjena prilagođavanja: parking, rampa, lift/platforma, toalet, orijentacioni pano, vodiči; da slijedi definisanje prioriteta za obezbjeđivanje pristupačnosti, a da će ova Škola svakako biti razmotrena za prioritetnu listu.

4. U izjašnjenju JU OŠ „Mileva Lajović – Lalatović“ Nikšić, navodi se: da se škola u proteklom periodu radi rješavanja ovog problema, obraćala molbama Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Predsjedniku Opštine Nikšić, Fondu za aktivno građanstvo; da su takođe, na tu temu razgovarali sa mnogim relevantnim institucijama, ali nezvanično, kao i nevladinim organizacijama izražavajući spremnost za saradnju ili partnerstvo u projektima preko kojih bi mogli dobiti hidrauličnu rampu; da su kontaktirali i firmu „Tri best“ koja bi uradila nabavku i ugradnju ovog pomagala; da su od navedene firme obaviješteni da projektnu dokumentaciju mogu dobiti od proizvođača ali nakon kupovine platforme.

3. Utvrđene činjenice

5. Iz pritužbe i dostavljenih izjašnjenja proizilazi:

- da u JU OŠ „Mileva Lajović – Lalatović“, u Nikšiću, pohađaju nastavu dva učenika koja koriste kolica, XX, učenik VIII i YY VI razreda;
- da im je otežano pohađanje nastave i dostupnosti kabineta, jer su im fizički nedostupni zbog nepostojanja rampe ili lifta, a škola ima prizemlje i dva sprata;
- da XXa, učenika VIII razreda, na sprat nose njegovi roditelji;
- da se Uprava Škole obraćala Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Opštini Nikšić, radi rješavanja ovog problema;
- da je Ministarstvo prosvjete dostavilo školama Uputstvo: Pristupačnosti obrazovno-vaspitnih ustanova i obrazovno-vaspitnog procesa;
- da je Ministarstvo prosvjete uradilo analizu potreba za poboljšanje pristupačnosti objekata javnih vaspitno-obrazovnih ustanova te da će definisati prioritete za obezbjeđivanje pristupačnosti, a da će JU OŠ „Mileva Lajović – Lalatović“ svakako biti razmotrena za prioritet;
- da se Đački parlament Škole upoznao sa situacijom i zainteresovao u cilju rješavanja problema arhitektskih barijera za učenike XX i YY;

- da u Crnoj Gori nijesu sve obrazovno vaspitne ustanove prilagođene za osobe sa invaliditetom;

4. Relevantni propisi

6. Ustavom Crne Gore („Sl. list CG“ br.1/7) utvrđeno je:

“Jemči se posebna zaštita lica sa invaliditetom.”(Član 68) “

Dijete uživa prava i slobode primjerno njegovom uzrastu i zrelosti.

Djetetu se jemči posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe.”(Član 74)

“Jemči se pravo na školovanje pod jednakim uslovima.

Osnovno školovanje je obavezno i besplatno. “(Član 75 stav 1 i 2)

7. Konvencijom o pravima djeteta UN-a, garantovano je:

Države-potpisnice će poštovati i garantirati prava izložena u ovoj Konvenciji svakom djetetu u svojoj jurisdikciji, bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira kojoj rasi, boji, spolu, jeziku, religiji, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom porijeklu, bez obzira na imovinsko stanje, onesposobljenosti, rođenje ili drugi status kome dijete, njegovi roditelji ili zakonski staratelji pripadaju.

Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mjere da osiguraju zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije ili kazne na osnovu statusa, aktivnosti, izraženog mišljenja ili ubjeđenja roditelja djeteta, zakonskih staratelja ili članova porodice. (čl.2)

U svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih poduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta biće od prvenstvenog značaja.

Države-potpisnice uzimaju na sebe da osiguraju djetetu zaštitu i brigu koja je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca zakonski odgovornih za njega, i da bi se ovo postiglo, preduzeće sve zakonske i upravne mjere.

Države-potpisnice će osigurati da se institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu o djeci i njihovu zaštitu pridržavaju standarda uspostavljenih od odgovarajućih vlasti, naročito u pogledu sigurnosti, zdravlja, u broju i prikladnosti njihovog osoblja kao i odgovarajućeg nadzora nad njima.”(Član 3.)

Države-potpisnice priznaju da mentalno ili fizički onesposobljeno dijete treba da uživa pun i pristojan život, u uslovima koji obezbjeđuju dostojanstvo, potiču samopouzdanje i olakšavaju aktivno dječije učešće u zajednici.

Države-potpisnice priznaju pravo onesposobljenom djetetu na posebnu brigu i potpomagaće i obezbjeđivati, u zavisnosti od dostupnih sredstava, pružanje pomoći takvom djetetu i onima koji su odgovorni za brigu o njemu, pomoć koju oni zatraže i koja odgovara dječijem stanju i prilikama roditelja ili drugih koji se brinu za dijete.

Priznajući posebne potrebe onesposobljenog djeteta, pomoć koja se daje u skladu sa stavom 2. ovog člana davat će se besplatno gdje god je to moguće, uzimajući u obzir finansijska sredstva roditelja ili drugih koji se brinu za dijete, i ona će biti planirana tako da se onesposobljenom djetetu pruži uspješan pristup obrazovanju, školovanju, zdravstvenim službama, službama za rehabilitaciju, pripremi za zaposlenje i mogućnostima rekreacije na način koji pomaže djetetu da postigne što potpuniju moguću društvenu integraciju i individualni razvitak, uključujući njegov kulturni i duhovni razvitak. (čl. 23 st. 1.. 2 i 3)

“Države-potpisnice priznaju pravo djeteta na obrazovanje, a da bi se ovo pravo ostvarilo postupno i na osnovi jednakih mogućnosti, one će: (a) Proglasiti osnovno školovanje obaveznim i besplatno

dostupnim za svakoga; (b) Ohrabrivati razvitak različitih oblika srednjeg obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje, učiniti ih dostupnim i pristupačnim svakom djetetu, i poduzeti odgovarajuće mjere kao što je uvođenje besplatnog obrazovanja i nuđenje finansijske pomoći u slučaju potrebe; (c) Omogućiti pristup visokom obrazovanju za sve, na osnovu sposobnosti, svim odgovarajućim sredstvima; (d) Učiniti dostupnim svoj djeci obrazovne i stručno-obrazovne informacije i savjetovanje; (e) Preduzeti mjere da se podrži redovno pohađanje škola i smanjenje stopa prekida školovanja.

Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mjere da bi se obezbijedilo da se školska disciplina provodi na način primjeren dječijem ljudskom dostojanstvu i u skladu s ovom Konvencijom

Države-potpisnice će unaprijeđivati i ohrabrivati međunarodnu saradnju u stvarima koje se odnose na obrazovanje, naročito da bi se pridonijelo eliminaciji neukosti i nepismenosti širom svijeta i olakšao pristup naučnom i tehničkom znanju i modernim nastavnim metodama. U ovom pogledu će se posebna pažnja posvetiti potrebama zemalja u razvoju.”(Član 28.) “

Države-potpisnice se slažu da se obrazovanje djeteta usmjeri ka:

(a) Razvoju dječije ličnosti, talenta i mentalnih i fizičkih sposobnosti do njihovih punih mogućnosti;... ”(Član 29 stav 1/1.)

8. Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, propisano je:

Države potpisnice poduzet će sve potrebne mjere kako bi osigurale da djeca s invaliditetom potpuno uživaju sva ljudska prava i osnovne slobode ravnopravno s drugom djecom.

U svim akcijama koje se odnose na djecu s invaliditetom prvenstvena pažnja bit će posvećena najboljem interesu djeteta.

Države potpisnice osigurat će da djeca s invaliditetom imaju pravo slobodno izraziti svoje stavove o svim pitanjima koja ih se tiču, a njihovi stavovi razmotrit će se s obzirom na njihovu dob i zrelost, ravnopravno s drugom djecom, te će im u ostvarivanju toga prava biti pružena pomoć u skladu s invaliditetom i uzrastom. (čl. 7)

Države potpisnice priznaju pravo svih osoba sa invaliditetom na obrazovanje. Sa ciljem da ostvare uživanje ovog prava bez diskriminacije i na osnovu jednakosti sa drugima, države potpisnice osiguraće inkluzivni sistem obrazovanja na svim nivoima i učenje tokom čitavog života usmjereno na:

(a) Pun razvoj ljudskih potencijala i osjećanja dostojanstva i samovrijednosti, kao i jačanje poštovanja ljudskih prava, osnovnih sloboda i ljudske raznovrsnosti,

(b) Razvijanje ličnosti, talenata i mentalnih i fizičkih sposobnosti osobe sa invaliditetom do najveće moguće mjere,

(c) Omogućavanje da sve osobe sa invaliditetom efektivno učestvuju u slobodnom društvu.

2. Prilikom ostvarivanja ovog prava, države potpisnice će osigurati da:

(a) Osobe sa invaliditetom ne budu isključene iz opšteg obrazovnog sistema na osnovu svoje invalidnosti, a da niti jedno dijete sa invaliditetom ne bude isključeno iz besplatnog i obaveznog osnovnog obrazovanja, ili iz srednjeg obrazovanja, zbog svog invaliditeta;

(b) Osobe sa invaliditetom imaju pristup inkluzivnom, kvalitetnom, besplatnom i obaveznom osnovnom obrazovanju, ili srednjem obrazovanju u svojoj lokalnoj zajednici na osnovu jednakosti sa drugima;

(c) Budu osigurane **razumne adaptacije** koje će odgovoriti potrebama pojedinaca;

(d) Osobama sa invaliditetom bude pružena podrška u sklopu opšteg obrazovnog sistema koja im je potrebna da bi im se olakšalo efektivno obrazovanje.

(f) Budu pružene individualizovane mjere podrške u okruženjima koje maksimiziraju akademski i socijalni razvoj, u skladu sa ciljem pune uključenosti. (čl. 24 stav 1-3)

9. Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom ("Službeni list Crne Gore", br. 35/15 i 44/15), propisuje:

Državni organi, organi državne uprave, organi jedinica lokalne samouprave, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja (u daljem tekstu: organi), kao i druga pravna i fizička lica, u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja, dužni su da donose, odnosno uvode i sprovode propise i posebne mjere, koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje ravnopravnosti i zaštite lica sa invaliditetom, koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju u odnosu na druga lica.

Propisi i posebne mjere se donose, odnosno preduzimaju u oblasti: uređenja prostora i izgradnje objekata, informisanja, saobraćaja, vaspitanja i obrazovanja, zapošljavanja, rada, zdravlja, socijalne zaštite, kulture, javnog i političkog djelovanja, kao i u drugim oblastima društvenog života u kojima postoje razlozi za njihovo donošenje, odnosno uvođenje u smislu stava 1 ovog člana.

Posebne mjere iz stava 1 ovog člana, primjenjuju se srazmjerno potrebama i mogućnostima i traju do ostvarenja ciljeva koji su tim mjerama utvrđeni. (čl. 5)

Diskriminacijom po osnovu smetnje u razvoju, odnosno invaliditeta na svim nivoima obrazovanja i vaspitanja, u smislu propisa iz oblasti obrazovanja i vaspitanja, smatra se:

- 1) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje licu sa invaliditetom izbora obrazovnog programa i upisa i pristupa i boravka u obrazovno-vaspitnoj ustanovi, u skladu sa njegovim mogućnostima;
- 2) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje licu sa invaliditetom praćenja nastave i provjere znanja, kao i učešća u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima;
- 3) nepreduzimanje i nesprovođenje posebnih mjera iz člana 5 ovog zakona za uspostavljanje i pružanje individualizovane podrške za nesmetano praćenje nastave i provjeru znanja, kao i učešće u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima, u skladu sa propisima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja; i
- 4) isključivanje lica sa invaliditetom iz obrazovno-vaspitne ustanove kad u istoj ili sličnoj situaciji tome ne podliježu njegovi vršnjaci. (čl. 21)

10. Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju ("Sl. listu RCG", 31/05, 49/07, "Sl. listu CG", br. 21/09, ... 45/10, ..., 44/13), propisano je:

Obrazovanje i vaspitanje ima za cilj:

da omogući pojedincu, u skladu sa sopstvenim mogućnostima, uključivanje i participaciju na svim nivoima rada i djelovanja (član 2/6)

11. Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju i obrazovanju ("Sl. list RCG", br. 64/2, 31/05, 49/07 I Sl. list CG br. 45/10, 40/11, 45/11, 36/13, 39/13, 44/13 47/17) propisano je:

Osnovno obrazovanje i vaspitanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama ostvaruje se u školi u skladu sa ovim zakonom i propisima koji uređuju tu oblast obrazovanja. (Član 9)

12. Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama ("Sl. list RCG", br. 80/04, "Sl. list CG", br. 45/10 i 47/17), propisuje:

Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama je djelatnost od javnog interesa. (čl. 2)

Djeca sa posebnim obrazovnim potrebama, u smislu ovog zakona, su:

- 1) djeca sa smetnjama u razvoju djeca sa tjelesnom, intelektualnom, senzornom smetnjom, djeca sa kombinovanim smetnjama i smetnjom iz spektra autizma;
- 2) djeca sa teškoćama u razvoju djeca sa govorno-jezičkim teškoćama, poremećajima u ponašanju; teškim hroničnim oboljenjima; dugotrajno bolesna djeca i druga djeca koja imaju poteškoće u

učenju i druge teškoće uzrokovane emocionalnim, socijalnim, jezičkim i kulturološkim preprekama. (čl. 4)

Vaspitanje i obrazovanje, odnosno habilitacija i rehabilitacija djece sa posebnim obrazovnim potrebama je obavezno od momenta otkrivanja posebne obrazovne potrebe djeteta.

Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama obezbjeđuje onaj stepen obrazovanja koji odgovara njihovom fizičkom, intelektualnom, emocionalnom i socijalnom razvoju. (čl. 5)

Ciljevi vaspitanja i obrazovanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama su:

- 1) obezbjeđivanje jednakih mogućnosti vaspitanja i obrazovanja za svu djecu;
- 2) obezbjeđivanje odgovarajućih uslova koje omogućavaju optimalan razvoj;
- 3) pravovremeno usmjeravanje i uključivanje u odgovarajući program vaspitanja i obrazovanja;
- 4) individualni pristup;
- 5) očuvanje ravnoteže fizičkog, intelektualnog, emocionalnog i socijalnog razvoja;
- 6) uključivanje roditelja u proces habilitacije, rehabilitacije i vaspitanja i obrazovanja;
- 7) kontinuiranost programa vaspitanja i obrazovanja;
- 8) cjelovitost i kompleksnost vaspitanja i obrazovanja;
- 9) organizovanje vaspitanja i obrazovanja što bliže mjestu boravka;
- 10) obezbjeđivanje adekvatne obrazovne tehnologije;
- 11) obezbjeđivanje tehničke pomoći djeci sa posebnim obrazovnim potrebama. (čl. 7)

Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama ostvaruje se u predškolskoj ustanovi, u ustanovi osnovnog i opšteg srednjeg i stručnog obrazovanja i vaspitanja (u daljem tekstu: škola) i u resursnom centru.

Prostor, oprema i nastavna sredstva predškolske ustanove, škole i resursnog centra moraju biti prilagođeni djeci sa posebnim obrazovnim potrebama, u skladu sa obrazovnim programom.

Za vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama škola i resursni centar su dužni da obezbijede pristup objektu i adekvatne obrazovne tehnologije, kao vid dodatnih nastavnih sredstava (uvećanu štampu, Brajevo pismo i sl.). (čl. 8)

Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama ostvaruje se uključivanjem u vaspitne grupe, odnosno odjeljenja sa ostalom djecom, po obrazovnom programu sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći.

U zavisnosti od smetnji i teškoća u razvoju, sposobnosti i potreba djeteta, program omogućava: skraćivanje ili proširivanje sadržaja predmetnog programa; mijenjanje; prilagođavanje i individualizaciju metodike kojom se sadržaji realizuju.

U srednjem stručnom obrazovanju učenik može sticati obrazovanje po obrazovnom programu sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći, odnosno dio programa kojim će se osposobiti za određene grupe poslova, koji mogu voditi stručnoj kvalifikaciji ako je programom to definisano.

Obim i način sprovođenja dodatne stručne pomoći određuje se rješenjem o usmjeravanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, u skladu sa obrazovnim programom.. (čl.13)

13. Pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom ("Sl. list CG", br. 48/13 i 44/15), propisano je:

Pristupačnost i jednostavno prilagođavanje objekata iz člana 1 ovog pravilnika za nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom obezbjeđuje se izradom tehničke dokumentacije i izgradnjom objekata na način da sadrže obavezne elemente pristupačnosti i/ili da ispunjavaju uslove za upotrebu pomagala. (čl.2)

Objekti u javnoj upotrebi u smislu ovog pravilnika su:

7) objekti vaspitne i obrazovne namjene: dječji vrtić; škola, visoko-obrazovna institucija; učenički i studentski dom sa zajedničkim sanitarnim jedinicama; učenički i studentski dom hotelskog tipa (soba/TWC); studentska apartmanska naselja i sl; (čl. 6 stav 1 tačka 7)

Za potrebe savladavanja visinskih razlika prostora kojim se kreću lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom mogu se koristiti sljedeći elementi pristupačnosti: rampa, stepenište, lift, vertikalno-podizna platforma i koso-podizna sklopiva platforma. (čl. 10)

Sve učionice u školi, obrazovnoj instituciji, ustanovi za obrazovanje odraslih, visoko obrazovnoj instituciji moraju se izvesti kao pristupačne. (čl. 47/6)

14. Zakon o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Sl. list CG" br. 42/11 i 32/14) propisuje:

Nakon završetka ispitivanja povrede ljudskih prava i sloboda Zaštitnik/ca daje mišljenje o tome da li je, na koji način i u kojoj mjeri došlo do povrede ljudskih prava i sloboda.

Kad Zaštitnik/ca utvrdi da je došlo do povrede ljudskih prava i sloboda, mišljenje sadrži i preporuku o tome šta treba preduzeti da bi se povreda otklonila, kao i rok za njeno otklanjanje. (član 41)

Starješina/ka odnosno lice koje rukovodi organom na čiji rad se preporuka odnosi obavezan je da, u ostavljenom roku, dostavi izvještaj o preduzetim radnjama na izvršenju preporuke. (čl. 42/1)

5. Zaključna ocjena

15. Na osnovu sprovedenog postupka, Zaštitnik je utvrdio da su nepreduzimanjem radnji i mjera u smislu prevazilaženja arhitektonskih barijera za učenike koji koriste kolica, onemogućavanjem adekvatnog pristupa obrazovnoj ustanovi, povrijeđeno njihovo pravo na obrazovanje. Navedene okolnosti dovele su do povrede dostojanstva učenika.

16. Zaštitnik najprije zapaža da JU OŠ „Mileva Lajović – Lalatović“, u Nikšiću pohađaju i dva učenika koji su korisnici invalidskih kolica (VIII i VI razred). Škola ima prizemlje i dva sprata, a za učenike iznad V razreda nastava je kabinetska i odvija se na spratu. Činjenica da učenika roditelji iznose na sprat gdje se odvija nastava, nepoželjna je i neprihvatljiva i nije u skladu sa univerzalnim ljudskim pravima i dostojanstvom svake osobe.

17. Konstatuje se da se OŠ „Mileva Lajović – Lalatović“ još od početka 2017. godine, radi rješavanja ovog problema i prevazilaženja arhitektonskih barijera obraćala Ministarstvu prosvjete, Opštini Nikšić, kao i pojedinim NVO. Takođe obratila se i privrednom društvu koje se bavi ugrađivanjem koso-podizivih hidrauličnih rampi, koja bi nakon eventualne kupovine, uradila nabavku i ugradnju ovog pomagala.

18. Uočava se da se ovim pitanjem bavio i Đački parlament OŠ „Mileva Lajović – Lalatović“, u namjeri da ova dva učenika mogu neometano da se kreću kroz školu i posjećuju sve kabinete, biblioteku i fiskulturnu salu.

19. Zaštitnik primjećuje da je Škola preduzela određene radnje i mjere u cilju prilagođavanja i obezbjeđivanja uslova za pristup obrazovanju, te je izgradjena pristupna rampa na samom ulazu u objekat. Od strane Ministarstva prosvjete, Školi je preporučivana tzv „razumna adaptacija“, da se nastava organizuje u prizemlju u jednoj učionici (da se nastavnici prilagođavaju djetetu, a ne dijete njima), što je, na žalost, korak unazad u

organizaciji nastave i za učenike i za nastavnike. Prema navodima Ministarstva, iznosi za koso-podizive rampe su veoma visoki, zbog čega je škola upućivana da aplicira projektima da bi riješila ovaj problem.

Zaštitnik smatra da predložene mjere nijesu adekvatne i odgovarajuće, te da škola i njeno okruženje moraju da budu u cjelosti prilagođeni.

20. Iako je nesporno da nadležno Ministarstvo preduzima aktivnosti na stvranju uslova za inkluzivno obrazovanje svih učenika, Zaštitnik je mišljenja da je nužno što hitnije uložiti dodatni napor kako bi se svakom učeniku omogućio jednak pristup obrazovanju u skladu sa nacionalnim propisima i preporučenim međunarodnim standardima. (Pitanje ulaska u obrazovnu ustanovu jednako je važno kao i pitanje kretanja u njoj, dužeg boravka odnosno ostvarivanja na kretanje. Istovremeno se postavlja i pitanje pristupačnosti drugih prostorija kao što su toaleti, kabineti, biblioteke, dvorište i dr.)

21. Jedan od strateških ciljeva u oblasti obrazovanja Strategije za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori za period 2016-2020¹, je obezbjeđivanje prava na obrazovanje bez diskriminacije i inkluzivni sistem obrazovanja svih na svim nivoima, kao i učenje tokom čitavog života usmjereno na pun razvoj ljudskih potencijala, dostojanstva i samovrijednosti kroz uključenost u opšti obrazovni sistem, uz *razumne adaptacije* u skladu sa potrebama pojedinaca.²

U Strategiji inkluzivnog obrazovanja 2014-2018³, kao kritički osvrt istaknuto je *da škole u nedovoljnoj mjeri pokazuju inicijativu, autonomnost u primjeni inkluzivne školske politike i da arhitektonske barijere i druga prilagođavanja u pogledu pristupačnosti najčešće nijesu prevaziđene.*

22. Proces inkluzije je kontinuiran i predstavlja preduzimanje raznih aktivnosti, te stalno nastojanje i traženje adekvatnih načina reagovanja na različite potrebe djece. **Prepoznavanje prepreka i njihovo uklanjanje obaveza je i ustanove i resornog ministarstva.** Od strane škole se obezbeđuje adekvatna podrška učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama, a Ministarstvo je dužno da u tome pomogne školi. Zaštitnik ističe da obrazovna ustanova obavlja potrebne pripreme, obuke, donosi planove i organizuje sopstvene resurse. Takođe Škola može i treba da u određenoj mjeri koristi i podršku lokalne samouprave. Da bi postupak/proces inkluzije omogućio učeniku pravo koje mu je garantovano, Zaštitnik smatra da je prethodno nužna adekvatna analiza svih mogućnosti, potreba, kako bi se u saglasnosti sa tim, mogli isplanirati materijalni, kao i kadrovski resursi koji su nužnost za obezbjeđivanje podrške učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju.⁴

¹ <http://www.mrs.gov.me/biblioteka/strategije>

² Cilj Strategije je, da nijedno dijete ne bude isključeno iz besplatnog i obaveznog osnovnog obrazovanja, ili iz srednjeg obrazovanja, uz podršku u sklopu opšteg obrazovnog sistema da bi se olakšalo efektivno obrazovanje i individualizovane mjere podrške u okruženjima koje podržavaju socijalni razvoj u skladu sa ciljem pune uključenosti. *Obrazovanje* i zaposlenje/rad su ključna područja na kojima se zasniva nezavisni život osoba s invaliditetom koji je zapravo i cilj svake politike za osobe sa invaliditetom.

³ www.zzs.gov.me

⁴ „Dostupnost fizičkog okruženja ili arhitektonska pristupačnost je veoma značajna za obezbjeđivanje pristupa i neometanog obrazovanja deci sa smetnjama u razvoju. Fizička dostupnost podrazumeva blizinu škole, obezbeđen i arhitektonski prilagođen prevoz do škole. Podrazumeva, takođe i pristupačnu školsku zgradu – rampe, liftovi, zvučni signali, prilagođeni toaleti i opšta prilagođenost prostorija u kojima djeca borave.” Janjić, Milojević, Lazarević „Priručnik za zaposlene u vrtićima i školama“

23. Komitet za prava osoba sa invaliditetom UN-a, nakon razmatranja Inicijalnog izvještaja Crne Gore o primjeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, (avgust 2017. godine) u Zaključnim zapažanjima⁵ između ostalog, preporučio je da država članica treba da poveća svoje napore ka inkluzivnom obrazovanju, a posebno da:

- Usvoji i sprovede koherentnu strategiju i akcioni plan sa preciznim vremenskim okvirima, indikatorima, monitoringom i evaluacijskim pokazateljima o inkluzivnom i kvalitetnom obrazovanju u redovnom obrazovnom sistemu;
- Prikupi podatke o djeci sa smetnjama u razvoju u redovnim školama i *progresivno poboljša dostupnost redovnih škola* i tercijarnog obrazovanja sa vremenskim ciljevima, uključujući pružanje prihvatljivog smještaja i individualne podrške, *pristupačna okruženja, pristupačne i prilagođene školske materijale i inkluzivne nastavne planove i programe*;
- Revidira sistem procjene djece sa smetnjama u razvoju za upis u školu i osigura nediskriminatorski pristup djeci sa smetnjama u razvoju u inkluzivno obrazovanje u skladu sa Opštim komentarom br. 4 o inkluzivnom obrazovanju (2016);

24. Konvencija o pravima djeteta UN-a garantuje svakom djetetu pravo na obrazovanje, i obaveza je države da osigura besplatno i obavezno osnovno obrazovanje. *Diskriminacija po bilo kom osnovu navedenom u čl. 2 Konvencije, bilo da je otvorena ili skrivena, vrijeđa ljudsko dostojanstvo djeteta i može da podrije ili čak uništi njegovu sposobnost da iskoristi mogućnosti koje mu pruža obrazovanje.*

25. Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju, izjednačena su samo onda kada im se osigura podrška, odnosno razumna adaptacija koja je njihovo pravo. Saglasno citiranim propisima, obaveza je države da učini pristupačnim objekte i površine u javnoj upotrebi za osobe sa invaliditetom, te nečinjenje po tom osnovu može se smatrati diskriminacijom. Osobe sa invaliditetom, odnosno u konkretnom slučaju djeca sa smetnjama u razvoju usljed nepristupačnosti većeg broja školskih prostorija uskraćena su za jednak tretman i time isključena iz punog učešća u obrazovnom procesu.

Imajući u vidu navedeno a u cilju ostvarivanja prava i najboljih interesa djeteta, ispunjenja svrhe inkluzivnog obrazovanja, Zaštitnik

P r e p o r u č u j e

I MINISTARSTVU PROSVJETE

- da bez odlaganja i na transparentan način definiše prioritete za obezbjeđivanje pristupačnosti objekata javnih vaspitno-obrazovnih ustanova;
- da preduzme radnje i mjere u cilju razumnog prilagođavanja vaspitno-obrazovnih ustanova kako bi sva djeca imala jednake mogućnosti u obrazovanju;

⁵ <http://www.mrs.gov.me/biblioteka/izvjestaji> (CRPD_Preporuke.docx)

- da usaglasí strateška dokumenta saglasno Zaključnim zapažanjima i preporukama Komiteta za prava osoba sa invaliditetom,
- sačini plan prilagođavanja objekata obrazovno – vaspitnih ustanova u cilju poboljšanja njihove dostupnosti uključujući obezbjeđenje pristupačnog okruženja;

JU OŠ „Mileva Lajović Lalatović“ Nikšić

- da nastavi sa aktivnostima na obezbjeđivanju koso-podizive rampe;
- da izvrši adaptaciju ostalih prostora (toaleta, biblioteke, fiskulturne sale i dr.) i opreme (klupe, table i dr.) shodno Pravilniku o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom;
- da preduzme sve radnje i mjere u saradnji sa resornim ministarstvom u cilju razumne adaptacije Škole.

Ministarstvo i Škola, dužni su da u roku od 30 dana, od dana prijema Mišljenja, Zaštitniku dostave izvještaj o preduzetim i namjeravanim aktivnostima na izvršenju preporuka.

Zaštitnik će u naredno periodu pratiti realizaciju preduzetih aktivnosti, imajući u vidu da je za pojedine radnje potreban duži rok od ostavljenog.

**ZAMJENICA ZAŠTITNIKA
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA
CRNE GORE
Snežana Mijušković**

D-na:

- Ministarstvu prosvjete
- JU OŠ „Mileva Lajović – Lalatović“, u Nikšiću
- Đačkom parlamentu JU OŠ „Mileva Lajović – Lalatović“, u Nikšiću
- a/a